

Fongaard: Prøysens studiogitarist var også komponist, med gj

Den galaktiske ke

Den høyst eiendommelige klangen fra Bjørn Fongaard (1919-1980) og hans gitarer lever videre.

INTERVJU

Av Martin Bjørnensen (tekst) og Monica Larsen Vegstein (foto)

Pussig nok, på grensen til det påfallende, var det lite snakk om ham i Prøysenåret som gikk. For Bjørn Fongaard var den faste og visstnok foretrukne studiogitaristen til Alf Prøysen. Men også mye mer, rent svimlende mye mer. På fritiden skrev yrkesmusikeren, elgitaristen og seksbarns-faren fra Ekeberg i Oslo ustanselig nye komposisjoner. Da han døde var det blitt 250 av dem, i volum den mest omfattende produksjonen til noen komponist noensinne her til lands.

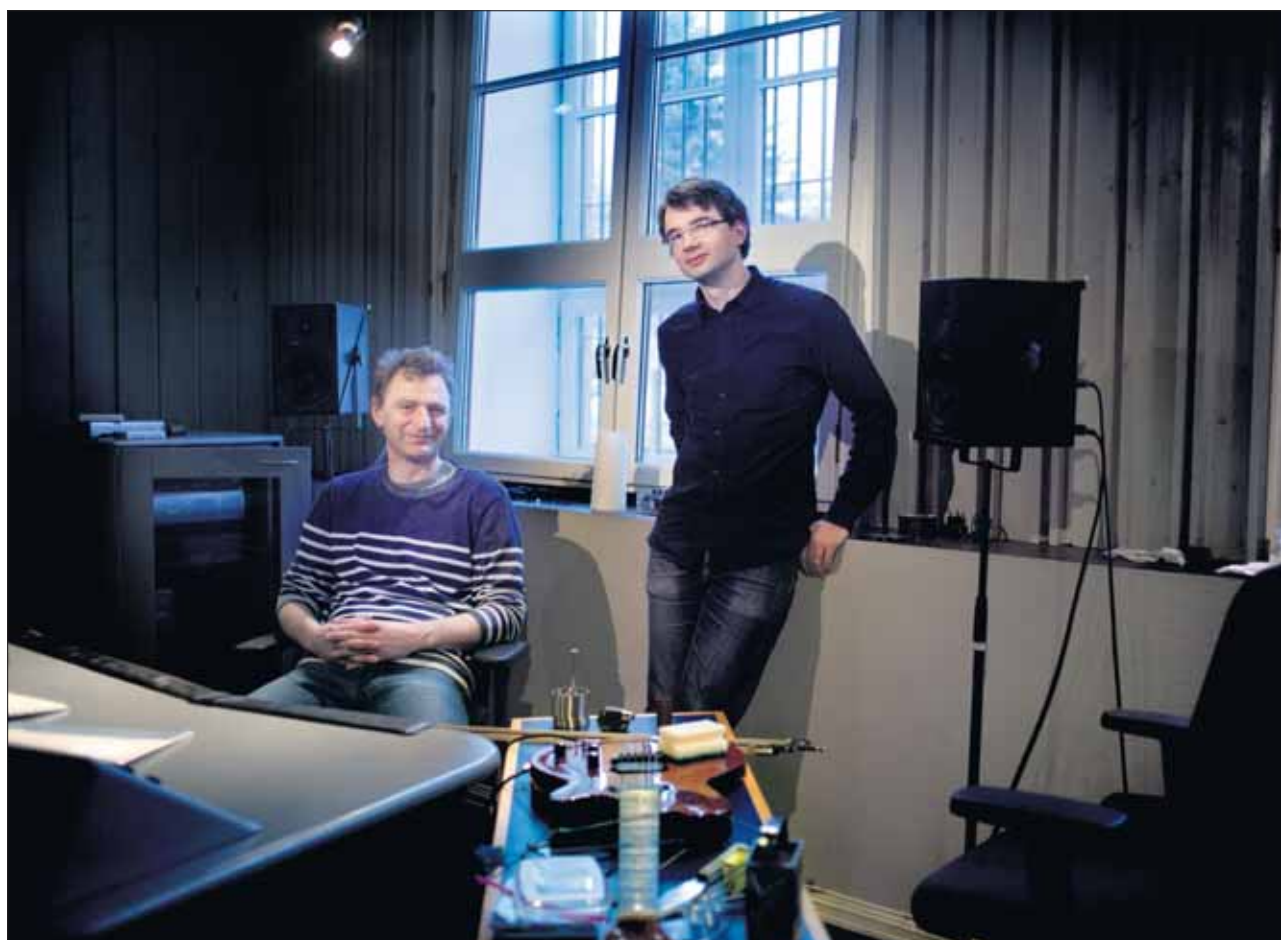
Allikevel lever ikke musikken hans i konsertsalene lenger, beklager gitarist og doktorgradsstipendiat Anders Førisdal seg når vi møter ham i Notams lokaler. Det norske senteret for teknologi i musikk og kunst, ved Akerselvas bredde, som også rommer studioet hvor Førisdal og tekniker Cato Langnes har sittet i et par år nå og jobbet med nye innspillinger av Fongaards musikk. Basert på de besynderlige, nitide og vakker håndskrevne originalnotene komponisten etterlot seg.

Mye tilgjengelig materiale

Resultatet foreligger denne uken, i form av dobbelt-cd-en «Galaxe», som foruten Fongaardtolkninger også inneholder spesialskrevne verk av Brian Ferneyhough, Øyvind Torvund og Ole-Henrik Moe.

Førisdal støtte for første gang på Fongaards musikk som pianoelev på videregående, via en lærer som hadde studert under Fongaard (som også var svært aktiv på undervisningsfronten, både på Musikkonservatoriet og som folkeopplyser med den populære NRK-serien og læreboken «Med gitaren i kosekroken»).

– Å jobbe med Fongaard har ligget der veldig lenge for meg, men jeg husker ikke helt når det ble et konkret prosjekt. Jeg spilte en konsert med musikken hans i 2005. Og hadde planer om en til, så da bestilte jeg dette stykket av Brian Ferneyhough pluss noen stykker til. Men ett av stykkene ble ikke ferdig før vi var i gang i studio, så konser-

STORT SMELL: Tekniker Cato Langnes og gitarist/doktorgradsstipendiat Anders Førisdal fikk bakoversveis av det de hørte – etter at ALT i Fongaards partiturer ble nøyaktig målt opp og deretter klippet sammen.

ten ble litt amputert. Jeg så at det var mye å ta i, det var mye tilgjengelig materiale, sier Førisdal, med et lett understatement.

Ikke som Arne Nordheim

Ifølge Fongaards datter hadde komponisten faste tider hvor han sto opp, midt på natten, for å skrive. Før han gikk til sengs igjen, alltid med noteark under puten.

– Men det var jo ikke så gode ordninger for bestillingsverk og den slags som vi har i dag, så mye ble skrevet for skrivebordsskuffen, sier Førisdal.

– Fongaard hadde ikke spise-albuer, han var en stillfaren person som var opptatt av arbeidet sitt – mer opptatt av ideene enn å få dem ut. All ære til Arne Nordheim for den oppmerksomheten han klarte å skape om sin musikk, men det gikk kanskje på bekostning av andre, og miljøet i seg selv, når all ny musikk i Norge en periode var kjent som «Arne Nordheim-musikk», mener Førisdal.

Fongaard var allikevel med på sentrale utgivelser den

gang, som Philips-samleren «Musique Électronique Norvégienne» (1968) sammen med nettopp Arne Nordheim og Alfred Janson. Han spilte også inn verker hos både NRK, svenske EMS og i studioet som på syttitallet ble etablert hos Henie Onstad-senteret på Høvikodden. I 2010 samlet Henie-Onstads egen plateetikett Prisma et større utvalg av Fongaards egne innspillinger på trippel-cd/dvd-boksen «Elektrofoni», som skapte såpass interesse – særlig utenlands – at det for tida vurderes et nytt opplag.

På tampen av fjoråret ga også Trondheimsbassisten Michael Duch ut innspillinger av Fongaardverker for kontrabass og klarinett, sammen med Stig Førde Aarskog. Så nei da, helt stille har det ikke vært.

Kryptiske partiturer

Førisdal har imidlertid bevisst unngått å forholde seg til Fongaards egne innspillinger på den ferske «Galaxe», hvor kun to verker overlapper med

utvalget på «Elektrofoni».

– Jeg var interessert i å lese notene, gå tilbake til dem og se hva som fantes der, av beskrivelser av spillemåter og så videre. Være litt pertentlig klassisk musiker, rett og slett. For å undersøke om det var hold i det som var der, sier Førisdal, og forteller at i de tilsynelatende kryptiske partiturene åpnet det seg spennende lyder og klinger:

Det finnes mikrotonale Fongaard-verker for strykeorkester fra sekstitallet som jeg ikke tror har blitt spilt noensinne! Men som ser veldig spennende ut.

– Tidsmessig og formmessig er de veldig nøyaktige. Enkelte angir helt konkret tonehøyde, noen har omtrentlig tonehøyde, andre steder er det bare angitt et register. Han har forskjellige grader av spesifisering, og sånn er det på mange nivåer i partiturene hans. Dynamikk kan være angitt med tykk eller tynn strek, liten prikk eller stor prikk. For spill med bue på svamp

bruker han forskjellige typer skravering, og hvor tett den skraveringen er, angir dybden i klangen. Det er veldig nøyaktig, forklarer en engasjert Førisdal.

En ingeniørs nedtegnelser

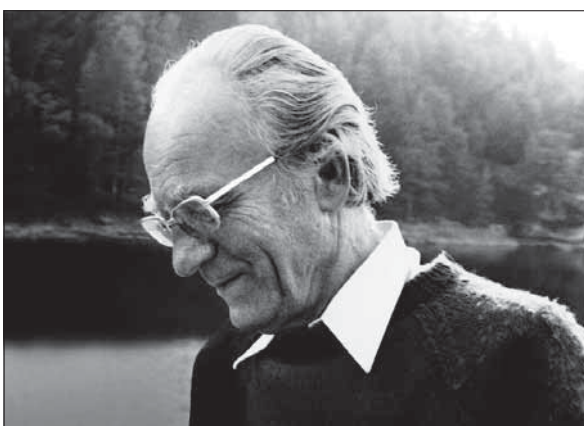
Først etter hvert forsto han hvor nøyaktig det egentlig var, på en måte han ikke hadde sett for seg i begynnelsen.

– Jeg begynte å skjønne det

for alvor da jeg jobbet med hans opus 62 (*Novasjoner 'for mikrointervallgitar i flere legg'*, 1967). Vi spilte det inn, og det lå ålreit. Men det var et eller annet med formen som ikke fungerte. Da målte jeg opp alt i partituret, på millimeteren. Både i lengde, i forhold til tid, og i høyde, i forhold til tonehøyder. Vi klippet det sammen så alt fulgte anvisningene, satt hver lyd der

enklang i dagens impro- og støyfelt.

osekroken

BJØRN FONGAARD: Vinden ser ut til å ha vendt.

NØYAKTIGE PARTITURER: Fongaard hadde forskjellige grader av spesifisering, og Anders Førisdal endte opp med å måle alt på millimeteren.

den skulle begynne, uten egentlig å høre etter underveis. Og da jeg hørte på det ferdige resultatet, smalt det til, sier Førisdal.

Både han selv og tekniker Cato Langnes fikk bakoverveis, og begynte å jobbe på en annen måte. Det ble et nøkkelverk for skiva som foreligger. Men hva tror Førisdal var intensjonene med partiturene til Fongaard, var det skisser ment for egen bruk eller var de ment for fremtiden, til å framføres?

– De er i hvert fall ikke skisser. De er veldig detaljerte, og svært grundig utarbeidet. Han jobbet jo som ingeniør en periode, og hadde studert teknisk tegning. Han var veldig god med blyanten. Slik det er notert, har du valget mellom å være omtrentlig eller helt presis. Etter hvert fant jeg ut at det var mest spennende, og ga best resultat, å være så presis som mulig. Det er noen ganske kompliserte nøkkelanvisninger, som gjør at du kan spille noteringer som kan se tilfældige ut, helt nøyaktig, forklarer Førisdal.

Komposisjonsmessig be-

tegnen han verkene som helt klassisk håndverk, med små motiver som vender tilbake og snus om. På tvers av åtti- og nittitallopsfatningen av Fongaard som en halvstudert «kjøkkenbordskomponist».

Fongaards DIY-holdning

Men nå ser altså vinden ut til å ha vendt, og anseelsen virker stadig voksende, kanskje høyere enn noensinne. Førisdal mener appellen for hans generasjon ligger i Fongaards oppdagelse av mikrofonen som instrument, hvordan noe bittelite kan bli veldig stort.

– Dette finner gjenklang blant oss som har vokst opp med elektronikk på en helt annen måte. Det, og at han gjorde alt selv. «Do it yourself» gir resonans både hos dem som har vokst opp med punk, Sonic Youth og grunge som sentrale kulturelle referansepunkter. Der er Fongaard en sterk referanse. Det fantes ikke noe elektronisk studio i Norge, så han satt og gjorde disse tingene selv. Bygde sin egen firespors spolebåndspiller, preparerte egne instrumenter. Han blir jo også

FAKTA

Bjørn Fongaard:

- Komponist, gitarist og musikkpedagog, født 1919 i Oslo.
- Utdannet ved Musikkonservatoriet i Oslo, i tillegg til at han også studerte en rekke realfag – og seinere var han studiomusiker for populære artister som Prøysen, Vidar Sandbeck og Søstrene Bjørklund, samt drev musikkformidling på barne-TV.
- Som komponist er han i ettertid kjent for sin mikrotonale produksjon og bruken av kvarttoneskalaer.
- I den nye utgivelsen «Galaxe» (Aurora/Musikkoperatørene) har Anders Førisdal «tatt for seg komponistens mystiske partiturer».

en slags outsiderskomponist, særlig sett fra utlandet. En slags norsk Harry Partch (amerikansk komponist, alkoholiker, åpent homofil løsgjenger og mikrotonalist, nylig belønnet med en posthum Grammy, journ.anm.). Det er visse kvaliteter som er lettere å se posthumt enn det var den gang.

– *Det er lettere å finne gjenklang i det som har skjedd etter at han døde?*

– Ja, det vil jeg si. Særlig i improvisasjons- og støyfeltet. Men også samtidsmusikkfeltet er mindre opptatt av tradisjonelle idealer for «skjønnhet» enn det var da.

– *Du sier verkene hans ikke lever i konsertsammenheng lenger. Håper du at denne utgivelsen kan være med på å forandre dette?*

– Absolutt! Det finnes mikrotonale verker for strykeorkester fra sekstitallet som jeg ikke tror har blitt spilt noensinne! Men som ser veldig spennende ut. Orkesterverket «Uran 235» (1961) er jo veldig aktuelt nå, i kjølvannet av «Kampen om Tungtvannet», hehe. Han vant en konkurranse som Oslo Filharmoniske utlyste med det verket. Men musikerne nektet å spille det. Så det ble liggende helt til Musikkhøgskolens studentorkester spilte det på denne siden av tusentallet. Og det finnes flere slike verk som burde spilles, i hvert fall én gang og dokumenteres, så man kan få et rikere bilde av hvem han var.

musikk@klassekampen.no

TRADISJONSBERERE: Nytt Oslo-band, på ny Tromsø-label.

Mørkt, høyt, bra

ALBUM

The Devil and the Almighty Blues

«The Devil and the Almighty Blues»
Blues for the Red Sun/
Musikkoperatørene

★★★★☆

De lærde strides om osmium eller iridium er det tyngste grunnstoffet i verden. Etter å ha lyttet gjentatte ganger til «The Devil and the Almighty Blues» kan det nesten være fristende å foreslå en tredje kandidat. Dette er i hvert fall bluesbasert heavyrock, båret fram av buldrende basser, skrapende gitarer og en sterk vokalist. Det er godt utført, med mye lidenskap, og med en klokkepropp på den grunnleggende oppskriften til rock'n'roll. Som de gamle romerne uttrykte det: «Citius, altius, fortius.»

Nå er nok musikken til The Devil and the Almighty Blues mer «sterk» og «høy» enn den er «rask». Vi snakker definitivt dagen etter sabbaten, der tåken ligger tungt over vannene. Albumets tour de force er antakelig den mer enn ti minutter lange «Storm Coming Down», der bandet rir riffene sine til nesten hypnotisk effekt. Det er massivt og monotont, men viser også masser av muskler. Det er musikk som er forankret i tradisjoner, men samtidig forteller oss noe om hvorfor nettopp disse grepene fikk så godt tak. De snakker til mellomgulvet, til reptilhjernen og til drømmeren i oss.

Bandet består av Petter Svee og Torgeir Waldemar Engen

(gitarer), Kenneth Simonsen (trommer) og Kim Skaug (bass), samt sangeren Arnt Andersen. En del vil nok kjenne musikerne igjen fra Oslobaserte band som Goo Men, Cinnamon og The Dogs, som har gjort mye fint både på scene og plate. Vi bør dessuten ta oss tid til et ekstra nikk til Torgeir Waldemar, som i fjor bortimot revolusjonerte country-sjangeren her hjemme med det strålende, mørkt medrivende debutalbumet sitt.

Du kan kalle dette for «stonerrock» eller «doomrock», eller påpeke det musikalske slektskapet til metal-scenen som sprang ut av den psykedeliske bluesrocken mot slutten av 60-tallet. Den endelige fasiten ligger likevel i om musikken fungerer her og nå, i 2015, og i konkurranse med et ekstremt voksende tilbud av nye og eldre plater. Og ja, det synes jeg at den gjør.

Platen varer knappe femti minutter, og byr på seks svaiende riff-tårn i stort sett sakte film. Det er bluesrock i xxl-format, samtidig som

bandet er bevisst på hvordan de skal komme seg til land. «The Ghosts of Charlie Barracuda», «Root to Root» og den avsluttende «Tired Old Dog» er tjuvredede båter som bærer, og som understreker hvor variert, solid og sterk mye av den norske rockemusikken er om dagen.

Mange snakker om

at albumet er dødt. Men 2015 har så langt vært et svært sterkt år innen den mer bråkete delen av norsk musikk, der såpass forskjellige størrelser som Spidergawd, Haust og flere metalband alt har levert til dels svært overbevisende

saker, med hvert sitt personlige særpreg. The Devil and the Almighty Blues forsterker det inntrykket, og gjør at vi gleder oss til fortsettelsen. Vi tar også av oss hatten for Robert Dyrnes i Tromsø, som med denne utgivelsen har fått en strålende start på sitt nye selskap Blues for the Red Sun.

Arvid Skancke-Knutson
musikk@klassekampen.no